

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องระเบียบวิธีการแสดงทำนองร้องและรำนะนาลำตัด คณะก้านันสำเร็จ คนหา มีวัตถุประสงค์ศึกษาประวัติของคณะลำตัดและศึกษาระเบียบวิธีการแสดงทำนองร้องและรำนะนาลำตัด ผลการศึกษาพบว่าคณะลำตัดก้านันสำเร็จ คนหา เริ่มจากบิดาทำนบกิจการรับงานลิเกและทำขวัญนา ต่อมาศึกษาลำตัดจากครูสงวน เมตตา จึงชักชวนเพื่อน ๆ ที่ร่วมเรียนออกมารับงานแสดง ใช้ชื่อคณะลำตัดว่าส.เรงศิลป์และเปลี่ยนชื่อคณะเป็นลำตัดคณะก้านันสำเร็จ คนหาตามลำดับ

ระเบียบวิธีการแสดงทำนองร้องและรำนะนาลำตัดพบว่า ระเบียบวิธีการร้องลำตัดมีทั้งหมด 11 ขั้นตอน ได้แก่ โหมโรง ร้องบันตน ออกแขก ผู้ชายยืนตน ผู้หญิงยืนตน ผู้ชายยืนสอง ผู้หญิงแก้ลำ ผู้ชายผู้หญิงสลับกันร้องแก้ ตัดเพลงร้องลาและลงกลอง ทำนองร้องใช้กลุ่มเสียงปัญจมูลกลุ่มเสียงเดียวและไม่พบการร้องเสียงนอกบันไดเสียง ทำนองรำนะนาพบ 12 ทำนองและ 1 ทำนองลงกลอง คือ ทำนองเรียบ ทำนองจำปาเทศ ทำนองปรบไก่ ทำนองพม่า ทำนองลาว ทำนองมอญ ทำนองเขมร ทำนองญวน ทำนองจีน ทำนองโยน ทำนองฝรั่ง และทำนองแขก และทำนองลงกลอง คณะลำตัดก้านันสำเร็จจะใช้ทำนองรำนะนาทั้งหมด 9 ทำนองและ 1 ทำนองลงกลอง คือ ทำนองเรียบ ทำนองจำปาเทศ ทำนองพม่า ทำนองลาว ทำนองมอญ ทำนองจีน ทำนองโยน ทำนองฝรั่ง และทำนองแขก ทำนองสุดท้ายคือทำนองลงกลอง ทำนองที่ใช้มากที่สุดคือทำนองพม่า และทำนองลาว

คำสำคัญ: ลำตัด/ รำนะนา/ เพลงพื้นบ้าน/ ทำนองร้อง

Abstract

This thesis is involving Vocal Melodies Ramana Lamtdad Cycles by Master Samreong Kontha in Rayong Province, the study aims to investigate the history, tradition and regulations of Lamtdad performance including the vocal and Rammana Lamtdad melodies. The study shows that the troupe was established by master Samreong's father who was performing Likay and Tamkwan Nak in the beginning, after that he studied Lamtdad performance with master Sa-nguan Metta. Master Samreong and his classmates started the troupe named Sor Roengsin and changed to Kamnan Samroeng Kontha in order.

There are 11 orders of Lamtdad vocal and Rammana Lamtdad performance regulations: Homrong, Rong bunton, Auk-keak, Puchai Yuenton, Puying Yuenton, Puchai Yuensong, Puying Kae-lam, Puchai Puying Salab Kan Rongkae, Tadpleng, Rongla and Long Klong. The vocal melodies are used in a penta-centrict system without external pitch. There are 12 pieces of Rammana melodies: Tumnong Jampated, Tumnong Prob-kai, Tumnong Pama, Tumnong Lao, Tumnong Mon, Tumnong Khamen, Tumnong Yuan, Tumnong Chin, Tumnong Yoan, Tumnong Farung, Tumnong Kaek and Tumnong Long Klong (or Tumnong Reab). The Lamtdad troupe uses 9 pieces from 12: Tumnong Jampated, Tumnong Pama, Tumnong Lao, Tumnong Mon, Tumnong Chin, Tumnong Yoan, Tumnong Farung, Tumnong Kaek and Tumnong Long Klong (or Tumnong Reab). The most used pieces are Tumnong Pama and Tumnong Lao.

KEYWORDS: Lamtdad / Rammana / Folk Song/ Vocal

* นิสิตระดับมหาบัณฑิต ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, j.sopapark@gmail.com

** รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาดุริยางค์ไทย ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, pkumkom@yahoo.com

ระเบียบการแสดงทำนองร้องและรำนะลำตัด คณะก้านสำเริง คนทา จังหวัดระยอง

สุรินทร์ โสภากาศ
จำคม พรประสิทธิ์

VOCAL MELODIES RAMANA LAMTAD CYCLES BY MASTER SAMREONG KONTHA IN RAYONG PROVINCE

บทนำ

ระยองเป็นเมืองสำคัญที่มีสถานะเป็นจังหวัดในปัจจุบัน ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกของประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์มากทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นดินแดนแห่งการท่องเที่ยวที่มีชายฝั่งทะเลทอดยาวมีแนวเทือกเขาอันอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งยังเป็นภาคอุตสาหกรรมอันสำคัญมากที่สุดของประเทศไทยอีกด้วยตามคำขวัญของจังหวัดระยองว่า “ผลไม้รสล้ำ อุตสาหกรรมก้าวหน้า น้ำปลารสเด็ด เกาะเสม็ดสวยหรู สุนทรภู่กวีเอก” นอกจากนี้ยังเป็นเมืองเก่าแก่ทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นมีบุคคลสำคัญที่มีชื่อเสียงมากของประเทศไทย ได้แก่ พระสุนทรโวหาร หรือคนรู้จักกันในนามสุนทรภู่และวัฒนธรรมการใช้ภาษาสำเนียงท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถรับรู้ได้ว่าเป็นชาวพื้นถิ่นจังหวัดระยอง

ระยองเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออก เป็นจังหวัดที่มีรายได้ประชากรต่อหัวสูงที่สุดในประเทศและผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดอยู่ในอันดับ 2 ของประเทศไทย เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากมาย และเป็นเมืองที่สำคัญทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการเกษตรกรรม

ระยองมีชื่อในประวัติศาสตร์ครั้งแรกในครั้งที่กรุงศรีอยุธยาแตก พระเจ้าตากสินมหาราชได้ตั้งฐานเป็นช่วงสั้นก่อนจะเข้าตีจันทบุรีและรวบรวมกำลังทหารเพื่อยึดกรุงศรีอยุธยา ระหว่างที่พระองค์ประทับอยู่ในระยอง กองทัพเรือก็ได้ถูกจัดตั้งขึ้นด้วย ปัจจุบันนี้ในเมืองระยองผู้คนก็ยังนับถือพระเจ้าตากสินมหาราช โดยเห็นได้จากอนุสาวรีย์ของพระองค์ ณ วัดลุ่มมหาชัยชุมพลในตัวเมืองระยองที่มีผู้คนมาสักการะมากมาย มากกว่านั้นถนนสายสำคัญในตัวเมืองระยองยังมีชื่อว่า “ถนนตากสินมหาราช”

อำเภอแกลงเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดระยอง เดิมมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นจัตวา ตั้งอยู่บริเวณแหลมเมืองเปลี่ยนฐานะเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2451 อาณาเขตใกล้เคียงติดต่อกับปากน้ำประแส ติดต่อไปมาสะดวง ประกอบการคมนาคมในสมัยนั้นเป็นการคมนาคมทางน้ำทางทะเลการคมนาคมติดต่อกับกรุงเทพฯ สะดวงในแม่น้ำจอตเรือได้มีแนวแม่น้ำที่จะลำเลียงสินค้าจากด้านพื้นที่ด้านในกว้างขวาง สะดวง ชุมชนจึงมีผู้คนย้ายเข้ามาอยู่มากขึ้น¹

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดระยอง

ที่มา: <http://mon-sumonta.blogspot.com/>

เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่เกิดจากประเพณี ศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนในถิ่นนั้น ๆ ซึ่งมีความโดดเด่นไปตามความนิยมของเขตพื้นที่นั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางภาษาที่นำมาใช้ในการขับร้อง โดยมีท่วงทำนอง เนื้อร้องและจังหวะ ลักษณะเด่นทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวมานี้มีลักษณะเด่น คือ ถ่ายทอดกันมาแบบปากต่อปาก เล่าต่อกันมาเป็นรุ่นต่อรุ่น มีลักษณะสำนวนที่ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของตนเอง

1. เทศบาลตำบลเมืองแกลง, เมืองแกลงของเราเมื่อเกว้าบรรพชน (ระยอง: เทศบาลตำบลเมืองแกลง, 2546), 538.

ระเบียบการแสดงทำนองร้องและรำมะนาลำตัด คณะก้านสำเริง คนทา จังหวัดระยอง

สุรินทร์ โสภาค
จำคม พรประสิทธิ์

VOCAL MELODIES RAMANA LAMTAD CYCLES BY MASTER SAMREONG KONTHA IN RAYONG PROVINCE

การรื่นเริง การมหรสพ ปากน้ำประแสมีโรงวิก ค่อนข้างทันสมัยในสมัยนั้น เป็นโรงใหญ่ ฝาไม้ดานในชั้นเดียว ด้านหน้า 2 ชั้น หลังคาสังกะสี มีห้องขายตั๋ว มีห้องฉายภาพยนตร์ ด้านในมีเวทีกว้าง มีห้องลับสองข้างมีห้องโถงกว้างหลังเวที ใช้ได้ทั้งเล่นละคร เล่นลิเก ลำตัด ฉายภาพยนตร์ มหรสพที่มีมาแสดงส่วนมากเป็นลิเกและจะเป็นลิเกของแม่ส้มจิ้น จากทางท่าใหม่ จันทบุรี นานนานครั้งจะเป็นลำตัดแม่จรรยา ส่วนภาพยนตร์นาน ๆ มีครั้ง เพราะที่ปากน้ำประแสยังไม่มีไฟฟ้า เมื่อมาฉายภาพยนตร์ต้องมีเครื่องทำไฟมาด้วย ส่วนแสงสว่างในการแสดงลิเกหรือลำตัดใช้ตะเกียงเรียกว่าตะเกียงวอชิงตัน ใช้หลักการเดียวกับตะเกียงเจ้าพายุ แต่ตัวโคมไฟโคมแก้วคว่ำเอาหัวลง ส่วนที่บรรจุน้ำมันและลมอยู่ข้างบน เวลาจุดแล้วแขวนจะไม่มีการตะเกียงบัง ส่วนลิเกอื่น ๆ เช่น ลิเกก้านขิว บ้านนา นั้น ได้เพียงแสดงในงานแก้บน งานกุศลเท่านั้น รวมทั้งหนังสด ละครชาตรีของชาห์นั้น ส่วนการรื่นเริงอื่น ๆ ก็มีในโอกาสตรุษ เช่น ตรุษจีน ตรุษสงกรานต์ ตรุษไทย การรื่นเริงอีกอย่างหนึ่งของผู้ชายส่วนใหญ่คือ การเล่นชนไก่ กัดปลาทั้งปลาเข็มและปลาหัวเงิน รวมทั้งไปเที่ยวตามงานวัดต่าง ๆ²

จะเห็นว่าชาวระยองมีการรื่นเริง การมหรสพต่าง ๆ มาอย่างยาวนาน เอกลักษณ์อันโดดเด่นอีกประการหนึ่งของคนระยองก็คือสำเนียงภาษา ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่เมื่อคนต่างถิ่นไปอยู่ในพื้นที่นั้นก็สามารถรับรู้ รับฟังได้ว่า สำเนียงภาษาที่ชาวระยองใช้มีลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัวซึ่งเป็นเอกลักษณ์ แสดงถึงวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่ส่งผ่านมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการสืบทอดทางวัฒนธรรมไปในตัวด้วยกระบวนการสื่อสารในวิถีชีวิต ดังนั้นสิ่งใดที่เกิดจากวิถีการดำเนินชีวิต ตั้งแต่เกิดมาของชนพื้นถิ่นอำเภอแกลง จังหวัดระยองล้วนส่งผ่านการซึมซับเรื่องวัฒนธรรมภาษาอีกด้วย

การแสดงลำตัดเป็นอีกหนึ่งการแสดงศิลปะ ที่แสดงออกด้วยวัฒนธรรมภาษาโดยการแต่งบทกลอนบทร้องสื่อถึงการดำรงชีวิตของบ้านเมือง มีเอกลักษณ์ของเครื่องดนตรี ทำนองดนตรีที่รุ่มร่า การแสดงออกทางนาฏศิลป์ร่ายรำเพื่อความบันเทิงและความสามัคคีในกลุ่มชนพื้นที่ จึงเกิดเป็นเอกลักษณ์อีกประการหนึ่งของการแสดงพื้นบ้านของอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมดังที่กล่าวมา

ลำตัดเป็นการแสดงพื้นบ้านของภาคกลางที่รวมเอาการเล่นพื้นบ้านพื้นเมืองของภาคกลางเข้าไว้ด้วยกัน เป็นการแสดงปฏิภาณไหวพริบของผู้แสดงประพันธ์กลอน ในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กันไปทีละบทที่เรียกว่า “กลอนหัวเดียว” ใช้ร้องเกี่ยวพาราสีระหว่างชายกับหญิง เนื้อหาเกี่ยวกับบ้านเมืองก็มี มุ่งเน้นเรื่องความรักความสามัคคีของผู้คน เรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือเรื่องความเป็นอยู่ของชนพื้นถิ่น จากข้อมูลเบื้องต้นผู้วิจัยมีความสนใจและทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นของเจ้าของคณะลำตัดในอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ซึ่งปรากฏพบเป็นคณะเดียวที่ยังคงแสดงและรับการแสดงอยู่ในท้องถิ่นของจังหวัดระยอง ก้านสำเริง คนทา ว่า

ก้านสำเริง คนทา เริ่มแสดงลำตัดเมื่ออายุ 14 ปี (พ.ศ. 2504) ปัจจุบันอายุ 71 ปี โดยฝึกหัดจากครูสงวน เมตตา ซึ่งเป็นครูลำตัดที่ตำบลชากโดน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ต่อมาได้ฝึกกับศิลปินรุ่นเก่าอีกหลายท่าน เมื่อมีประสบการณ์สามารถเล่นได้จนคล่องตัวจึงได้ชวนเพื่อนบ้านมาฝึกหัด จนตั้งเป็นคณะลำตัดครั้งแรกขึ้น ชื่อว่า “ส.เริงศิลป์” รับงานแสดงทั่วไป ต่อมาได้รับเลือกเป็นก้านจึงได้เปลี่ยนชื่อคณะเป็น “ลำตัดคณะก้านสำเริง คนทา” ก้านสำเริง คนทา มีผลงานทางด้านการเล่นแพร่วัฒนธรรมตามความถนัด ทางด้านสื่อทางวิทยุโทรทัศน์ในรายการตะวันออกวันนั้น ในวาระสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันสุนทรภู่ วันสงกรานต์ ฯลฯ ทางด้านสื่อสิ่งพิมพ์ มีทั้งเอกสารประชาสัมพันธ์จากก้านสำเริง คนทา ศิลปินจังหวัดระยอง เมื่อปี พ.ศ. 2543 เอกสารเผยแพร่ผลงานครอบครัวประชาธิปไตยตัวอย่าง พ.ศ.2544 และเอกสารชุดแหล่งพระมหาชนกได้พิมพ์จำนวน 300 เล่ม แต่งกลอนเพื่อใช้ในการแหล่งและนำไปเผยแพร่ตามหน่วยงานราชการ เพื่อใช้เป็นแนวคิดในการดำรงชีวิต และเกิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปีพ.ศ. 2553 ปัจจุบันก้านสำเริง คนทา เป็นประธานสภาวัฒนธรรมตำบลวังหัว อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ได้ใช้เวลาว่างสร้างสรรค์ผลงานด้านการแสดงลำตัดซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้านที่ถนัดและสนับสนุนทางด้านศิลปะการแสดงอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของตำบลไว้สืบต่อไปให้คนรุ่นหลังจนเป็นที่รู้จัก

2. เทศบาลตำบลเมืองแกลง, เมืองแกลงของเราเมื่อเกว้าบรรพชน (ระยอง: เทศบาลตำบลเมืองแกลง, 2546), 550.

ระเบียบการแสดงทำนองร้องและรำนะนาลำตัด คณะกำนันสำเริง คนทา จังหวัดระยอง

สุรินทร์ โสภากาศ
ข้าคม พรประสิทธิ์

VOCAL MELODIES RAMANA LAMTAD CYCLES BY MASTER SAMREONG KONTHA IN RAYONG PROVINCE

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพบว่าอำเภอแกลง จังหวัดระยองมีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นแหล่งอุตสาหกรรมอันยิ่งใหญ่ของประเทศไทย ทำให้ผู้คนสนใจและมาท่องเที่ยวเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ อีกประการหนึ่งระยองยังมีบุคคลสำคัญที่เป็นต้นแบบทางวิถีของชาวไทยนามว่าสุนทรภู่ แสดงถึงอารยธรรมความงามทางศิลปะของชาติทางภาษาอันยิ่งใหญ่การแสดงพื้นบ้านที่รวมเอาเรื่องวัฒนธรรมภาษา สำเนียงการพูด การร้อง สำเนียงดนตรีเอาไว้ เป็นช่องทางหนึ่งในการสืบทอดความเป็นชาติเอาไว้ ได้แก่ ลำตัดคณะกำนันสำเริง คนทา จังหวัดระยอง จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาประวัติความเป็นมาของลำตัดคณะกำนันสำเริง คนทาและระเบียบวิธีการแสดงทำนองร้องและทำนองรำนะนาลำตัดของคณะกำนันสำเริง คนทา จังหวัดระยองเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมการแสดงลำตัดคณะกำนันสำเริงที่เป็นหนึ่งเดียวของจังหวัดระยองเอาไว้ให้ยั่งยืน

วัตถุประสงค์และขอบเขตของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติของลำตัดคณะกำนันสำเริง คนทา จังหวัดระยอง
2. เพื่อศึกษาระเบียบวิธีการแสดงทำนองร้องและรำนะนาลำตัด คณะกำนันสำเริง คนทา จังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเล่มนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลโดยมีข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้

ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

- สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ห้องสมุดกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
- ห้องสมุดประชาชนอำเภอแกลง จังหวัดระยอง
- สภาวัฒนธรรมจังหวัดระยอง
- ฐานข้อมูลงานวิจัย

ศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูล

- ครูสำเริง คนทา เจ้าของคณะลำตัดกำนันสำเริง คนทา
- ครูวิภากรรัตน์ ปฏิสงฆ์ ผู้สืบทอดลำตัดคณะกำนันสำเริง คนทา
- ครูธนาพรณ์ จันทรมณี ผู้สืบทอดทำนองรำนะนาคณะกำนันสำเริง คนทา

ผลการวิจัย

กำนันสำเริง คนทาเป็นบุตรคนที่ 10 ของคุณพ่อกิม คนทา และคุณแม่จ๋อน คนทา โดยมีพี่น้องทั้งหมด 12 คน ปัจจุบันถึงแก่กรรม 10 คน ครูสำเริงเกิดวันพุธที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2489 ที่บ้านเลขที่ 104 หมู่ 3 ตำบลวังหว้า อำเภอแกลง จังหวัดระยอง 21110 ปัจจุบันครูสำเริง คนทา อายุ 71 ปี รับราชการเป็นกำนันและทำสวนสละสุมาลีที่บ้านเลขที่ 66/11 หมู่ที่ 7 ตำบลวังหว้า อำเภอแกลง จังหวัดระยอง 21110 ครูสำเริงสมรสสองครั้ง ภรรยาคนแรกชื่อนางสมบัติ คนทา (นามสกุลเดิมเดิมต่อ) มีบุตรธิดาด้วยกัน 3 คน คือ นางสาวราญ คนทา นางวิภากรรัตน์ คนทา และนายธนาพรณ์ คนทา ภรรยาคนที่สองชื่อ นางจินตนา สุภารณณ์ มีบุตร 1 คน คือ นายณกต คนทา ประวัติทางการศึกษาครูสำเริงจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนวัดวังหว้า อำเภอแกลง จังหวัดระยองและเข้าศึกษาต่อมัธยมปลายจากศูนย์บริหารการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

3. สำเริง คนทา, “การสืบทอดการเล่นลิเก” สัมภาษณ์โดย สุรินทร์ โสภากาศ, 25 สิงหาคม 2559.

ระเบียบการแสดงทำนองร้องและรำนะนาลำตัด คณะกำนันสำเริง คนทา จังหวัดระยอง

สุรินทร์ โสภากาศ
ข้าคม พรประสิทธิ์

VOCAL MELODIES RAMANA LAMTAD CYCLES BY MASTER SAMREONG KONTHA IN RAYONG PROVINCE

แกลง หลังจากนั้นได้ศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านต่าง ๆ โดยศึกษาการทำขวัญนาจากคุณพ่อกิม ศึกษาลิเกจากครูแวว ศึกษาลำตัดจากครูสงวน เมตตา และครูบุญมี โดยครูกล่าวว่า “ครูบุญมีท่านเป็นคนปทุมมา มาเล่นลำตัดที่ระยองตามไปดูแลเล่นหลายรอบ แล้วก็ตามไปแสดงเลยได้เรียนรู้ลำตัดจากครูบุญมีมากมาย”⁴ ศึกษาการเขียนบทกลอนต่าง ๆ จากครูบุญแฉ่ง นาคทิพย์ ครูกล่าวว่า “ครูบุญแฉ่งแต่งกลอนเก่ง สัมผัสนอกสัมผัสในแก้อธิบายให้เข้าใจง่ายมากและแกก็ชอบเขียนกลอนไว้มากมาย”⁵ ทางด้านผลงานของครูสำเริงก็มีหลากหลายเพราะว่าอาชีพรับราชการในตำแหน่งกำนันสามารถเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนมาก และทำให้ลำตัดเป็นที่รู้จักมากขึ้น คณะลำตัดกำนันสำเริง คนทา เริ่มต้นโดยครูสงวน เมตตาที่เป็นครูลำตัดจากหมู่บ้านชากโดน เมื่อครูสำเริงรู้ข่าวจึงได้ไปศึกษาการเล่นลำตัดจนสามารถชักชวนคนใกล้เคียงมาฝึกหัด ทำให้คณะลำตัด ส.เริงศิลป์มีชื่อเสียงขึ้นมาเรื่อย ๆ เมื่อครูสำเริงได้รับราชการเป็นกำนันจึงได้เปลี่ยนชื่อคณะลำตัดเป็นลำตัดคณะกำนันสำเริง คนทา หลังจากนั้นก็เริ่มรับงานและเป็นที่รู้จักมากขึ้นจนมาถึงปัจจุบัน สมาชิกมีทั้งหมด 4 รุ่น โดยรุ่นแรกเป็นศิษย์ของครูสงวน เมตตา รุ่นที่ 2 มีสมาชิก 4 คน คือ นางลำไย สุวรรณโชติ นางอำพัน โฉมศิริ นายสาน สุวรรณโชติ และนางแดง (ไม่ทราบนามสกุล) รุ่นที่ 3 มีสมาชิก 9 คน คือ นายจำเริญ ทับทิม นายไพศาล คนทา นางอำพัน โฉมศิริ นางสาวราญ คนทา นางสาววิภารัตน์ ปฏิสังข์ นายธวัชชัย พลอยคำ นายรณรงค์ คนทา นายธำปนกรณ์ จันทรมณี และนายณภัทร ชูเชิด รุ่นที่ 4 คือเยาวชนโรงเรียนบ้านเจริญสุขและโรงเรียนรุ่งนภาพิทยา

ระเบียบวิธีการแสดงทำนองร้องและรำนะนาลำตัด คณะกำนันสำเริง คนทา ผู้วิจัยพบว่าระเบียบวิธีการแสดง ลำตัดของคณะกำนันสำเริง คนทา มีทั้งหมด 11 ขั้นตอน ได้แก่ โหมโรง ร้องบันตน ออกแขก (เกริ่นนำเรื่อง) ผู้ชายยืนตนร้องออกตัวและลำลอลง ผู้หญิงยืนตน ร้องออกตัวและลำลอลง ผู้ชายยืนสอง ลำเกี้ยว ลำว่าและลำลอลง ผู้หญิงแกล่ลำเกี้ยว ลำแกล่ ลำว่าและลำลอลง ผู้ชาย ผู้หญิง สลับกันร้องแกล่ ตัดเพลง ร้องลาและลงกลอง โดยบทเพลงที่ปรากฏเป็นบทเพลงพื้นบ้านโดยคณะลำตัดกำนันสำเริงจะพบบทเพลงที่เป็นกลอนลำตัดประเภทกลอนราชนิเกลิงและกลอนหัวเดียวมากที่สุด ทำนองร้องพบว่าเนื้อร้องเกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหญิง การร้องเสียดสีกัน โดยทำนองร้องทั้งหมดพบว่ามีทำนองอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูลเพียงกลุ่มเสียงเดียวเท่านั้น เหมือนเริ่มต้นร้องด้วยกลุ่มเสียงใดจะร้องกลุ่มเสียงนั้นตลอดทั้งเพลง ทำนองรำนะนาพบว่าทั้งหมด 12 ทำนองและ 1 ทำนองลงกลอง ได้แก่ ทำนองเรียบ ทำนองจำปาเทศ ทำนองปรบไก่ ทำนองพม่า ทำนองลาว ทำนองมอญ ทำนองเขมร ทำนองญวน ทำนองจีน ทำนองโยน ทำนองฝรั่งและทำนองแขก สุดท้ายคือทำนองลงกลอง ซึ่งพบว่าคณะลำตัดกำนันสำเริง คนทา ใช้ทำนองรำนะนาเพียง 9 ทำนองเท่านั้น คือ ทำนองเรียบ ทำนองจำปาเทศ ทำนองพม่า ทำนองลาว ทำนองมอญ ทำนองจีน ทำนองโยน ทำนองฝรั่งและทำนองแขก สุดท้ายทำนองลงกลอง จากการศึกษาข้อมูลผู้วิจัยพบว่าทำนองที่ใช้มากที่สุดคือทำนองพม่าและทำนองลาว อัตราจังหวะฉิ่งที่พบมากที่สุดคืออัตราจังหวะชั้นเดียวและสองชั้น

ผลสรุปการดำเนินการวิเคราะห์ / การอภิปรายผล

จากการศึกษาระเบียบวิธีการแสดงลำตัดและบทเพลงผู้วิจัยพบว่า ระเบียบวิธีการแสดงลำตัดจะมีขั้นตอนการแสดง 11 ขั้นตอนดังนี้

1. โหมโรง
2. ร้องบันตน
3. ออกแขก (เกริ่นนำเรื่อง)
4. ผู้ชายยืนตน ร้องออกตัวและลำลอลง
5. ผู้หญิงยืนตน ร้องออกตัวและลำลอลง
6. ผู้ชายยืนสอง ลำเกี้ยว ลำว่าและลำลอลง
7. ผู้หญิงแกล่ลำเกี้ยว ลำแกล่ ลำว่าและลำลอลง
8. ผู้ชาย ผู้หญิง สลับกันร้องแกล่
9. ตัดเพลง โดยใช้การออกภาษาหรือเพลงพื้นบ้าน

4. สำเริง คนทา, “การเรียนลำตัดจากครูบุญ,” สัมภาษณ์โดย สุรินทร์ โสภากาศ, 6 กรกฎาคม 2559.

5. สำเริง คนทา, “การแต่งกลอนเพลงของครูบุญแฉ่ง,” สัมภาษณ์โดย สุรินทร์ โสภากาศ, 5 เมษายน 2559.

ระเบียบการแสดงทำนองร้องและรำนะลำตัด คณะกำนันสำเริง คนทา จังหวัดระยอง

สุรินทร์ โสภากาศ
จำคม พรประสิทธิ์

VOCAL MELODIES RAMANA LAMTAD CYCLES BY MASTER SAMREONG KONTHA IN RAYONG PROVINCE

10. ร้องลา

11. ลงกลอง

โดยระเบียบวิธีการแสดงจะสอดคล้องกับบทเพลง โดยเนื้อหาของบทเพลงจะเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับงานนั้น ๆ และบทเพลงที่ปรากฏพบคือ เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ซึ่งคณะลำตัดกำนันสำเริงนิยมใช้บทเพลงที่เป็นกลอนราชนิเกลิงและกลอนหัวเดียวมากที่สุด เนื่องจากบทกลอนไม่มีความซับซ้อน ประพันธ์ขึ้นใหม่ได้ง่าย ระเบียบวิธีการแสดงลำตัดของคณะกำนันสำเริงมีทั้งหมด 11 ขั้นตอน บทเพลงที่พบในการแสดงลำตัดเป็นเพลงพื้นบ้าน ซึ่งกลอนราชนิเกลิงและกลอนหัวเดียวจะถูกพบมากที่สุด

จากการศึกษาทำนองร้องและรำนะลำตัด ผู้วิจัยพบว่าเนื้อร้องเป็นเนื้อหาที่สนุกสนาน เป็นการเกี่ยวพาราสีระหว่างชายหญิง อาจจะมีการใช้คำสองแง่สองง่ามบ้างในบางครั้ง ซึ่งทำนองร้องทั้งหมดพบว่าเมื่อเริ่มร้องจะใช้กลุ่มเสียงปัญญามูล เพียงกลุ่มเสียงเดียวเท่านั้นตลอดทั้งเพลง และไม่พบการใช้เสียงนอกบันไดเสียงในทำนองร้องลำตัด ทำนองรำนะลำตัดผู้วิจัยพบว่า มีทั้งหมด 12 ทำนอง และ 1 ทำนองลงกลอง ในการร้องลำตัดใช้ทำนองพม่าและทำนองลาวมากที่สุด พบว่าในการร้องลำล่อยจะใช้ทำนองพม่า ในการร้องลำเกี่ยวลำว่าต่าง ๆ จะใช้ทำนองลาวและฉิ่งตีจังหวะสองชั้น มีบ้างในบางครั้งที่ใช้ทำนองลาวและฉิ่งมีอัตราจังหวะเร็วเพื่อให้สอดคล้องกับทำนองร้อง

ข้อเสนอแนะ

จังหวัดระยองผู้วิจัยพบว่าศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมานั้นมีอยู่อีกมากมาย เช่น รำโทน หนังตะลุง รำสวด วงปี่พาทย์มอญ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมมากมายที่ควรค่าแก่การศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลและพบว่ารำโทนในจังหวัดระยองเหลือคณะของครูสูงวนเมตตาเพียงคณะเดียวที่ยังคงเหลืออยู่ ทั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ผู้สนใจเข้าไปเก็บรวบรวมบุคคลสำคัญทางวัฒนธรรมนี้เพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้า

บรรณานุกรม

เทศบาลตำบลเมืองแกลง. *เมืองแกลงของเราเมื่อเกว่บรรพชน*. ระยอง: เทศบาลตำบลเมืองแกลง, 2546.

“แผนที่จังหวัดระยอง.” <http://mon-sumonta.blogspot.com/>. 9 กุมภาพันธ์ 2560.

สำเริง คนทา. “การแต่งกลอนเพลงของครูบุญแ.” สัมภาษณ์โดย สุรินทร์ โสภากาศ. 5 เมษายน 2559.

_____. “การเรียนลำตัดจากครูบุญ.” สัมภาษณ์โดย สุรินทร์ โสภากาศ. 6 กรกฎาคม 2559.

_____. “การสืบทอดการเล่นลิเก.” สัมภาษณ์โดย สุรินทร์ โสภากาศ. 25 สิงหาคม 2559.